

alle gevallen in verhouding tot het lichaam erg klein. De beweging door de houtgangen wordt vergemakkelijkt door ruwe plekken aan de bovenzijde en wratten aan de buikzijde. Het lichaam is veelal geelwit.

Wil men wat van de levenswijze van de boktorren te weten komen, dan is de beste tijd voor het doen van waarnemingen de regentijd en vooral het begin hiervan. Men moet echter niet denken, dat men dan overal boktorren zal aantreffen, want de meeste soorten zijn nachtdieren, waar men overdag weinig aan heeft. Ze zitten dan stil onder een blad op den grond of in een verborgen hoekje van stammen, die hun als larve tot voedsel dienden. Pas tegen den avond komen ze in actie, dan vliegen ze rond en komen een enkele maal de voorgalerij inzeilen, als men tenminste in de nabijheid woont van houtsoorten, waarin ze als larven geleefd hebben. De bedoeling van het rondvliegen is in hoofdzaak het zoeken naar een lid van het andere geslacht om te paren, en van de wijfjes dan later om eieren te leggen in de daarvoor geschikte boomen of kruiden. Voor het doen van waarnemingen is deze tijd dus erg vervelend. Gelukkig zijn er echter ook wel soorten, die men daags hoewel niet erg geanimeerd, kan gade slaan in hun verschillende bezigheden. Woont men op een hoogte van ongeveer 800 voet of lager en heeft men in de buurt van zijn woning een veld met *Indigofera* soorten of *Crotalaria striata*, dan zal men na goed zoeken wel spoedig een 10—15 cM. lang boktorretje aan het werk zien. Vergroot is dit diertje afgebeeld op plaat 1 fig. 1. Bij het doorsnijden van een stengel zal men spoedig de larve vinden. In de omstreken van Buitenzorg is dit torretje verre van zeldzaam; in der tijd was het in de nabijheid van de schietbanen op genoemde *Crotalaria's* in groote hoeveelheden te vinden. Hier in Soekaboemi heb ik het nog nooit gevonden; wel kreeg ik het een enkele maal uit de omstreken van de Wijnkoopsbaai.

Nº. 2 plaat 1 is *Nepserha Fricator* een ongeveer 5 mM. lang diertje, dat ik nog al eens vond op *Ficus leucantoma*. In de omstreken van Soekaboemi is het geen zeldzaamheid.

Nº. 3 plaat 1 is *Apriona flavescens*, die ik eens in den Plantentuin te Buitenzorg ving op een *Pipterum*soort. Het is over het algemeen nog een echte boschbewoner, die in de bosschen om Soekaboemi nog al veel voorkomt.

Nº. 4 plaat 1 *Aegosama marginale* ook een echte boschbewoner. De afgebeelde is nogal groot. Er zijn echter ook exemplaren, die veel kleiner zijn als gevolg van de ongunstige groeivoorwaarden in het larvestadium.

Nº. 5 *Batocera albofasciata* een voor cultuurboomen schadelijk dier, waar meer van te vertellen valt, maar dit wordt uitgesteld tot een volgend nummer.

G. J. O. JR.

RIMBOELEVEN IN SUMATRA.

(Vervolg).

13 Juni. De strikken hebben al weer een zeer zeldzaam dier opgeleverd. Het is *Gymnura gymnura*, in het Lebongs *ileus* genoemd. Het dier ziet er uit als een zeer grote rat met lange haren, een kale rattenstaart, doch met een eigenaardige puntige snuit. Het behoort echter niet tot de knaagdieren, doch tot de Insectivoren. Op de voorste helft van het lichaam is de vacht witachtig met zwarte haren vermengd, welke kleur naar het achter-einde toe in grauwzwart overgaat. De dieren bezitten „een kwaadaardig naturel”, zoals de oude zeevaarders van de inboorlingen plachten te zeggen. Met grote woede bijt mijn

gevangene om zich heen en in alles wat men hem voorhoudt. Het is een nachtdier, dat overdag zeer slecht ziet. Zijn voedsel bestaat uit vlees, wormen en insecten. Een aangenaam logé is de *Gymnura* niet, want de stank, die hij verspreidt, maakt hem absoluut ongeschikt voor een verblijf in fatsoenlijk gezelschap en bezorgt hem spoedig de naam van „stinkadoris”. Lang heb ik er geen genoeg (?) van gehad, want na een week blies „Doris” zijn laatste adem uit. Op zijn sterfbed werd hij nog snel vereeuwigd, zodat ik in staat ben zijn dierbare gelijkenis (fig. 5) hierbij de lezer aan te bieden.

Gymnura gymnura.

22 Juni. Mijn gastheer en zijn familie zijn helaas vandaag naar Bengkoelen teruggekeerd. De stilte in de eenzame pasanggrahan valt mij nu des te meer op na de gezellige uren, die wij er samen doorbrachten.

24 Juni. Vlak bij Rimbo Pengadang wordt de grote weg omgelegd. Langs dat nieuwe tracé hebben wij prachtige vindplaatsen van orchideeën ontdekt op de nog niet zo lang geleden omgekapte bomen. De rijkdom aan epiphyten is

er overweldigend, zodat onze verzameling levende planten een onrustbarende omvang begint aan te nemen. Ik zag hier voor het eerst in het wild de reuzenorchidee *Grammatophyllum speciosum*, waarvan men in de Kanarielaan van de Buitenzorgse tuin vele forse exemplaren kan bewonderen. De plant zat een 25 meter boven de grond om de stam van een grote doerianboom gegroeid. Bij een poging om de *Grammatophyllum* met behulp van een geïmproviseerde ladder, van twee lange bamboe's vervaardigd, uit de boom te halen, werden mijn Kërintjiërs aangevallen door een menigte reusachtige mieren, met koppen bijna zo dik als een erwt; er schoot toen niets anders over dan haastig de aftocht te blazen.

De mantri vond midden in het bos een bloeiende, wilde vanieljeplant. De vruchten zijn slechts kort en veel dikker dan bij de gekultiveerde, uit Amerika afkomstige soort. (Van Dr. SMITH, de bekende orchideeën-specialiteit te Buitenzorg, vernam ik later, dat verscheidene wilde vanielje-soorten in onze Archipel inheems zijn).

Van levende vogels heb ik langzamerhand een hele menagerie bijeen gekregen. Elke soort is paarsgewijze in een langwerpige, ruime bamboekooi ondergebracht. De zoogdieren zijn in kisten met ijzergaas-deksels gehuisvest. Het lijkt wel een filiaal VAN HAGENBECK & Co., en ik heb er een zwaar hoofd in hoe ik ten slotte al dit gedierte zal moeten vervoeren. Het talrijkst vertegenwoordigd is de Sumatraanse fazant, in de Padangse Bovenlanden *karau karau* genaamd. Veel mooi's is er niet aan; de kleur is donkerbruin met zwarte vlekken, terwijl enige van de staartveren een blauwachtige metaalglans vertonen. Ofschoon ze in hooggelegen bossen in Sumatra vrij algemeen zijn, ziet men de schuwe vogels toch maar zelden; hun doordringende schreeuw wordt echter vaak gehoord. Een zeer mooie

vogel uit mijn kollektie is de *Rollulus roulroul*, een soort patrijs. De mannetjes zijn blauwzwart met een rossig bruine kuif van rechtopstaande haren, de wijfjes donkergroen met bruine vleugels en zonder kuif. Bek en poten zijn koraalrood evenals de oogleden. In Bengkoelen heten deze sierlike diertjes *běnio*. De zeldzaamste vogel uit de kollektie is echter een op de grond levende koekoek, de *Carpococcyx viridis*, een vogel van meer dan 50 c.m. lengte, groenachtig bronskleurig van boven en van onderen met lichtbruin en zwarte dwarsstrepen op de veren. De naakte huid om de ogen is levendig gekleurd in lichtpaars, zeegroen en blauw.

Nog een tweede *Gymnura* werd bemachtigd en daar het exemplaar geheel onbeschadigd is, zal ik het in 't leven trachten te houden. Het voederen van al deze dieren en het schoonhouden van zovele kooien vereischt heel wat zorg. Een groot deel van de dag ben ik dan ook bezig toe te zien, dat Idoep zijn nieuwe funktie van onderdirecteur VAN HAGENBECK & Co. behoorlik vervult.

26 Juni. In het bos vind ik heden een reuzen-*Amorphophallus*, (waarschijnlijk *A. giganteus*) die in het stadium verkeert dat zijn enig blad zich ontvouwt. Met het uitgraven van de knol ben ik met 3 man een hele morgen bezig, daar de wortels van een grote boom, die er overheen zijn gegroeid, eerst voorzichtig verwijderd moeten worden. Na uitgraving blijkt de knol meer dan een halve meter omvang te hebben, zodat twee man het vrachtje naar huis moeten piekelen.

De dag van mijn vertrek uit Rimbo Pengadang is niet meer ver. Mijn volgend station zal ik in de buurt van Soeban Ajam aan de voet van de Boekit Kaba opslaan; dat is 92 K.M. van Rimbo Pengadang. Daar al mijn verzamelingen dieren bestemd zijn om aan Nederlandse Musea ten geschenke gegeven te worden, had ik de Regering verzocht mij vrij vervoer per Gouvernements Automobiel Dienst toe te staan. Het betreffende besluit laat door allerlei misverstand lang op zich wachten en daar het mij te kostbaar wordt, al de levende dieren mee te nemen, moet ik tot mijn spijt besluiten alles af te maken. Het valt mij wel zwaar deze „Massenmord” te plegen, nadat ik zo lang voor de dieren gezorgd heb; doch er valt niets aan te doen. Van de gedode dieren worden de huiden voor de verzameling geprepareerd, zodat ze vóór hun executie nog hadden kunnen uitroepen:

„Schoon is het voor de wetenschap te sneven!” De *běnio*'s, de schildpad, de *Gymnura* en het konijn zijn de enigen, die aan de Bartholomeus nacht ontkomen; wellicht dachten die toen bij zich zelf:

„Nog schoner is het voor de wetenschap te leven!”

27 Juni. Wat wij aan levende planten verzameld hebben wordt heden zorgvuldig in 9 grote kisten verpakt en per vrachtauto naar Bengkoelen verzonden, om van daar naar Java scheep te gaan. Voornamelijk zijn het orchideeën en hun aantal loopt in de honderden.

29 Juni. Het inpakken van mijn reeds belangrijke verzamelingen en van de talloze voorwerpen, die voor een reis als de mijne onontbeerlik zijn, vormt een van de schaduwzijden van zo'n excursie. Inlanders hebben van de edele kunst van inpakken even weinig notie als mijn konijn van de hogere wiskunde; ze krijgen maar half zo veel goed in een kist als wanneer ik er mij zelf mee bemoei, en daar alles met 't oog op het vervoer in een zo klein mogelijke ruimte ondergebracht moet worden, komt het werk ten slotte groten-deels op mij neer. Gisteren kwam echter alles gereed en kan ik dus heden morgen van Rimbo Pengadang afscheid nemen. Mijn goederen vullen de vrachtauto tot bijna aan de nok, en daarbovenop, vlak onder de kap, komen de vier Kěrintjiërs languit te liggen als

sardyntjes op een boterham. Het overige personeel en ik zelf nemen op de voorbanken plaats en met een 15 kilometer-vaartje tuffen wij langs de weg, die ons met talrijke scherpe bochten, helling op helling af naar Tjoeroep en van daar nog de zelfde dag naar de koffiëonderneming Soeban Ajam brengt. In de gastvrije woning van de Administrateur vind ik met mijn grote nasleep van mensen, dieren en kisten een vriendelijke opname.

(Wordt vervolgd).

EDW. JACOBSON.

TWEE GEOLOGISCHE EXCURSIES.

't Is een bekend verschijnsel, dat botanie en zoölogie de natuurliefhebbers onder de leeken meer trekt dan de geologie. In Nederland is dat eenigszins te verklaren, omdat de geologische vondsten voor den leek aldaar niet zoo dadelijk voor de hand liggen. De laatste jaren is door het werk van enkelen, als wijlen HEIMANS wel meer belangstelling gekomen, doch het is te begrijpen, dat men daar makkelijker er toe komt „langs sloot en plas” te gaan dolen of van „vlinders en bloemen” te genieten dan op excursie te gaan door „ons krijtland”. In Duitschland is veel meer belangstelling voor geologie, ook onder leeken, wat door de gesteldheid van het land te begrijpen is. In Indië schijnen de Nederlanders de traditie van het Moederland getrouw te blijven en voelt de natuurliefhebber in doorsnee ook het meest voor vogels, bloemen of insekten. En toch heeft juist een land als Indië zoo machtig veel interessants op geologisch gebied, ook voor den leek. De geologische merkwaardigheden en schoonheden behoeven werkelijk niet altijd door een vakman beschreven te worden evenmin als de botanische en zoölogische. Natuurlijk geniet men zooveel te meer als ernstige en enthousiaste vakmensen beschrijvingen voor leeken geven of excursies gaan leiden, jammer echter, dat velen hunner hun licht zoo onder de korenmaat houden.

Het geluk door vakgeleerden op de merkwaardigheden op geologisch gebied te worden gewezen op het terrein zelf, genoten de leden van het in October 1916 te Djocja gehouden „Bodemcongres”. Van de excursies onder leiding van de Hrn Dr. E. C. JUL. MOHR en Dr. J. H. SCHMUTZER gehouden, volgt hier ter opwekking tot navolging een verslag.

Eerste excursie.

Den 26sten October 's middags om half vier kon men op de aloon-aloon te Djocja een groot aantal met dames en heeren gevulde auto's zien vertrekken op weg naar de heuvels bij de Progo. Het doel van deze excursie was te doen zien, welk nauw verband er was tusschen den aard van de grondsoorten en de gesteenten, waaruit ze ontstonden.

In westelijke richting reed men eerst langs velden met mooi suikerrietgewas, rijke sawahs en gronden beplant met tweede gewassen. De grond hier bestond uit de zandige verweeringsproducten van de Merapiasch. De zoo gevreesde vulkaan, dien men elken avond dreigend met vuurgloed reeds van verre in den omtrek van Djocja kon herkennen, was hier tot zegen geworden van den naar goede gronden zoekenden mensch. De vulkaanasch voor een deel verweerd, leverde een mooien, vruchtbaren grond, die in vele zijner nog onverweerde deeltjes nog reserve heeft voor de toekomst.

Bij het riviertje Konteng hield de lange autofile stil. Daar stapten allen uit en de wetenschappelijke leider begon daar vanaf een natuurlijke kathedraal, een boom aan den weg, zijn explicatiën.